

գուժ Հայրն Սուրեն՝ իր ձեռք զորդին ա-
րեամբն այլ լուաց, Սեղեմիտոս կոչուած հով-
տին մէջ. ինքն այն խելագարութեամբ կամ
դիւահարութեամբ կորուս. իսկ կինն Աղուիթա
որդւոյն գերեզմանէն շրտժնուելով՝ այն տեղ
Հանգչեցաւ, և հոգեով միտցաւ. Ընդ որդւոյն,
որ յետ մկրտութեանն Թեոփորոս կոչուեցաւ.
որդարեւ Աստուածատուոյ. և նահատակու-
թեան տեղն եղաւ արժանապէս ուխտատեղի,
զոր և այլազգիք պատուէին մինչեւ ի վեր-
ջին ժամանակս, Սրբոզը Թորոս կոչելով:
Այս վկայիս պատմութիւնն ամեն Յայամ-
աւորաց մէջ չի գտուիր, բայց կայ և ա-
ռանձին հաւաքմանց մէջ գրուած. յորոց
նշանակուի իրր 266ին ծնած և 296ին նա-
հատակուած. իր յիշատակն այլ գրուած ի 11
մայիսի. զոր և արժան էր տարուէ տարի
սոնախմբել Հանդիսապէս, իրբեւ անդրանիկ
կամ մի յանդրանիկ հարազատ նահատա-
կաց մերոց. Թերեւս շատ ծանօթ չըլլալուն
համար՝ տօնացուցի մէջ չէ անցած. բայց ի
պատմութեանն և մանրամասն գրպաց և տե-
ղեաց յիշատակներէն՝ անտարակոյս է իրն.
և միանգամ եւս ստիպէ զմեզ կրկնել և յի-
շել, որ քրիստոնէութիւնն չէ իսպառ նուազած
ի Հայո՝ յԱռաքելոց անտի մինչեւ ի նոր
առաքելոյն մեր Ս. Գր. Լուսաւորիչ. և թէ,
ոչ այսոյն քահանայք կային հաւատացելոց
հոգացողք, այլ և զլուրք քահանայից՝ եպիս-
կոպոսք: Այս բանիս յայտնի վկայէ Սիմեոն
անուամբ սովաւած անթի բայց բաւական հին
գրիչ մի Լուսաւորիչ վրայօք, թէ՛ և ի հալա-
ծանաց ժամանակին « Գոյին ի տեղիս տեղիս
« յԱռաքելոցն անտի (յաջորդեալ) եպիսկո-
պոսք և քահանայք՝ գաղտնի »:

Շարայարեղի

Հ. Ղ. Վ. Մ. ԱԼԻՇԱՆ

* Յաջորդ էջերուն տպագրութեան դիւրու-
թեան և ներկայ յորուածիս առաւելագոյն պար-
զութեան համար՝ Յօրուածիս մասին մեր ընե-
լիք դիտողութիւնները Թողուցինք հետեւեալ
հատուածոց:

1. VET. TEST. GRAEC., Praef., cap. IV. *Versio
armena.*

2. Not with desirable accuracy nor from
the oldest MSS. (Scrivener, p. 151).

3. Ձեռագրաց մասին Հմմտ. Scrivener, և
մանաւանդ Gregory.

ՔՆՆԱԿԱՆԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. ԳՐՈՑ ՀԱՅԱԿԱՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

ՎՐԱՅ:

(D^r. V. ERMONI, DE LA MISSION

DES LAZARISTES, PARIS).

(Շար. տես յէջ 296)

Ք

ՔՈՈՈ թիւն ըմպիրիո՞ք.

Ք

ԵՊԷՏ և վերոյիշեալ պատմական մա-
սին մէջ քննադատութիւնն դեռ եւս ստոյգ
կէտի մը հասած չէ, բայց, եթէ քննենք թէ
Հայկական Թարգմանութիւնն ինչ քնադրի
վրայ եղած է, բացարձակապէս ստոյգ ար-
դիւնք մը կամ հետեւանք առաջ կու գայ:
Այլ այդ կնճառ քննութեան մէջ կարգաւ
առաջ երթալու համար՝ առաջարկութեանս
խորաքանչիւր մասերը յաջորդաբար աչքէ
պիտի անցընենք:

Իսկ այս մասին ձեռք զարնելէն առաջ,
տեսնենք այլ և այլ քննախիտաց արդիւնքը:
Հայկական Թարգմանութեան առաջին հա-
մեմատութիւնը կատարած է Հօլմէս, իրեն
Էթթանանից հրատարակութեան մէջ¹.
Դիթաղաբար, ըստ այժմեան քննադատու-
թեան², շատ պակասաւոր է այդ համեմա-
տութիւնը: Եւ Հօլմէսի համեմատութեան
թերի ըլլալուն իրբեւ օրինակ մը՝ կը բաւէ
հետեւեալը. այսինքն, Հնգամստինի 3 թ.
ձեռագիրն, զոր Հօլմէս 1063 տարւոյն կը
համարէր, իրօք ԺԸ զարու ձեռագիր մ'է:
— Դիշընտօֆի՝ Նոր կտակարանի համե-
մատութեան մէջ յոյժ մեծ յառաջդիմու-
թիւն կ'երեւի. և ըստ կարեւորոյն խնամով
եղած է. սակայն վերջնական և վճռական
չի կրնար երթադրուիլ, վասն զի հին ձեռա-
գրաց համաձայնութեան վրայ հիմնուած չէ:
Այժմ կը կարծուի՝ թէ ԺԹ դարէն կանխա-
գոյն Հայկական ձեռագիր³ չկայ Աստուա-
ծաշնի:

Գրանանք այժմ ուղղակի խնդրոյն:

Հանել մեր առաջարկութեան դէմ. վստօն զի, ինչպէս որ յետոյ պիտի ապացուցանենք, Հայկական թարգմանութիւնն եղած չէ՝ ցարդ մեզի Հասած յոյն ձեռագրաց և ոչ միոյն վրայ. արդ կարելի է՝ թէ այն (անժամօր) յոյն ձեռագիրն, որոյ վրայ կատարուած է Հայերէն թարգմանութիւնն, շունչը թօղաբար, այլ երբայականին Համապատասխանը, օտաւ. Βος Հոլանտացոյն Հրատարակած Խոթանանից թարգմանութիւնն՝ այս տան մէջ ունի Հետեւեալ ծանօթութիւնը. In comment. Gr. legitur: ὥτια θε μοι κατηρτισω. Sch. (Soholium) ὥτια δὲ ἔσκαψάς μοι, ὥτια δὲ κατεσκεύασας μοι. et a. Sch. (aliud Scholium), ὥτια δὲ κατηρτισω μοι, ὁ μακάριος Παῦλος εἰς τὸ σῶμα μεταβαλὼν εἰργηκεν, οὐκ ἀγνοῶν τὸ Ἑβραϊκόν, ἀλλὰ πρὸς τὸν οὐκ εἶδον σκοποῦν τούτῳ χρησάμενος.

Գ) Սաղմոս, ԽԵ (Եբբ.), ԽԺ (Եյն և Կայ), սուր 6 (Եբբ. և Եյն), 7 (Կայ).

ԵԲԲԱՅԱԿԱՆ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԱԿԱՆ

סִיחִי כֶּסֶף
(Աթոռ քո Աստուած):

ὁ θρόνος σου ὁ Θεός

Աթոռ քո Աստուած.

Այս տան մէջ երեք բնագիրք իրարու կը Համաձայնին. Սմանք ի մեկնչաց այս տունը կը յիշեն իբրեւ օրինակ առբերութեան.

Ե. Ա.Լ. և Կ.Լ. մասնաւոր կետեր.

ա) Դատաւորք. Ա. 35.

Այս տուն՝ յոյն և մասորական բնագրաց մէջ զգալի կերպով տարբեր կը գտնուին. իսկ Հայկականն կը Հետեւի լիովին յունականին:

וַיֹּאזְלֵם אֱמֹרֵי לִשְׁנַת בְּהָרָם
בְּאַרְצֵי וּבְשִׁיבֵי
(Վնդի. րատ. Habituavitque
[Amorrhæus] in monte Ha-
res, quod interpretatur tes-
taceo, in Aialon et Salebim.)

Καὶ ἤρξατο ὁ Ἀμορραῖος
κατοικεῖν ἐν τῷ ὄρει τῷ ὀστρα-
κῷδε, ἐν ᾧ αἱ ἄρκτοι καὶ ἐν
ᾧ αἱ ἀλώπεκες, ἐν τῷ Μυρ-
σινῶνι, καὶ ἐν Θαλαβίν.

Եւ սկսաւ ամուրհացիւն
բնակել ի լեռնն մուրտասաւ-
նի, ուր արջք եւ աղուեք ի
մուրտասաւնս եւ ի Սաղա-
պին.

Մի միակ տարբերութիւն այս կէտին՝ յունին և Հայերէնին մէջ այս է՝ որ յունական-
նին մէջ է ըն τῷ Μυρσινῶνι, իբրեւ յատուկ ահուս, մինչդեռ Հայն կը կրկնէ նոյն ի
մուրտասաւնս = ἐν ὀστρακῷδε բառը:

Ը) Սաղմոս, Կ (Եբբ.), ԾԺ (Եյն և Կայ), սուր 8 (Եբբ. և Եյն), 10 (Կայ).

מֹאב סִיר מֵי
(Մովաբ աւազան միտու-
թեան իմոյ):

Μωάβ λέβης τῆς ἐλπίδος
μου.
Լատին Վուլգատան Հոս կը
Համաձայնի յունականին Հետ
(Սղմ. ԾԺ. 10). Moab olla
spei meae.

Մովաբ աւազան յուսոյ ի-
մոյ.

Գ) Սոսայի, Գ. 2.

בְּיֹם הַהוּא יִהְיֶה צֶמֶח
(In die illa erit germen
Domini). Վնդի. րատ. կը Հա-
մաձայնի մասորական բնա-
գրի Հետ:
(Յաւուր յայնմիկ (ժագես-
ցէ) ընծիւղ Աստուծոյ):

Τῇ δὲ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπι-
λάμψει ὁ Θεός.

Յաւուր յայնմիկ ժագեսցէ
Աստուած.

Յառուկ տնուանց մասին հորօրինակ մասնաւորութիւն մը կը տեսնուի: Եթանասունը յաճախ յատուկ անունները կը թարգմանեն իրենց ստուգաբանութեամբ, — նոյնպէս է և հայկականին մէջ: Դնենք մի քանի օրինակներ.

ա) Եթովպ. Գ. 20.

ԵՐՐԱՅԱԿԱՆ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԱԿԱՆ

ויקרא ה' אֶל אָדָם
וַיֹּאמֶר אֵלָיו
(Վոչ. ղատ. Et vocavit
Adam nomen uxoris suae,
Heva...)

Kai ἐλάλεσε Ἀδὰμ τὸ ὄνομα
τῆς γυναῖκος αὐτοῦ, Ζωή...

Եւ կոչեաց Ադամ զանուն
կնոյ իւրոյ կեան.

Երբեմն ալ նոյն Եթանասունը՝ Ἔου յատուկ անուամբ կը թարգմանեն երբ. Եւ
անունը. և այս տեղերուն մէջ հայկական թարգմանութիւնն ալ հաւասարապէս յատուկ
անուամբ կը գնէ.

բ) Աթ. Դ. 25.

וידע אדם את־אשתו
(Եւ միշտնգամ գիտաց Ա.
դամ զկին իւր):

Ἔγνων δὲ Ἀδὰμ Ἐσαν τὴν
γυναῖκα αὐτοῦ.

Եմուտ Ադամ առ Եւյ
կին իւր.

Այս տան մէջ յոյն և հայ բնադիրներու համաձայնութեան կրկին օրինակ ունինք.
նախ՝ երկու բնադիրք ալ հոս կը գործածեն յատուկ անուն. երկրորդ՝ մասորական բնա-
դրին հետ համեմատութեամբ՝ յաւելուած մ'ունին, վասն զի վերջնոյս մէջ կը պակսի
երբ. Եւր. բառն.

գ) Աթ. ԺԳ. 13.

ויבא הפליט ויגד לאברם
העברי
(Եւ եմուտ մն ի գերեզնոց
և պատմեաց Աբրահամու Հե-
բրայեցոյ):

Παραγενόμενος δὲ τῶν ἀ-
νασωθέντων τις, ἀπήγγειλεν
Ἀβραμ τῷ περάτῃ.

Եւ եկաւ մն ի գերեզնոց
անտի, եւ պատմեաց Աբրա-
մու յայնկոյս կացելոյ.

դ) Թեք. ԻԲ. 39.

וילך בלעם עס-בלק ויבא
רית חצות

Kai ἐπορεύθη Βαλαάμ μετὰ
Βαλὰχ, καὶ ἦλθον εἰς πόλεις
ἐπαύλεων.

Եւ գնաց Բադամ ընդ
Բադակայ, եւ եկն ի քաղաքս
հապրուանացն.

ե) Աթ. ԻԷ. 12.

ויאמר יהוה אל־משה
אל־העברים הוה
(Եւ ասէ Տէր ցՄոփսէս. Եւ
դու ի լեառնս յայս Հեբրա-
յեցոց):

Kai εἶπε Κύριος πρὸς Μω-
σῆν, Ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος τὸ
ἐν τῷ πέραν.

Եւ ասէ տէր ցՄոփսէս. Եւ
դու ի լեառնս որ յայնկոյս է.

Այս տան մէջ ուրիշ գիտելու կէտ մ'ալ կայ. այսինքն, յոյնն՝ յետ πέραν բառին կը
յաւելու. τοῦ Ἰορδάνου, τοῦτο τὸ ὄρος Ναβὰν. որ կը պակսին մասորական բնադրին մէջ.
Հայն ունի. ի լեառն Կ Նարա = εἰς τὸ ὄρος ἐν Ναβὰν, բառերը, բայց չունի τοῦ
Ἰορδάνου, որովհետեւ այս վերջին երկու բառերն կը պակսին աղբքսանդրեան օրինակաց
մէջ՝ որոց վրայ եղած է հայկական թարգմանութիւնն.

զ) Դատաւորք. Գ. 3.

עד לכּוּא חמת
(Վոչ. ղատ. « usque ad
introitum Emath. »)

Յոյնն՝ վերջին երկու բա-
ւերք մէկ յատուկ անուան մէջ՝
կ'ամփոփէ. ἕως Λαδωεμάθ.

Հայն եւս երկու վերջին բա-
ւերք կ'ամփոփէ միոյն մէջ.
ցՄարովանք.

Քանի մը յատուկ անուանց դրութենէն ըստ բառականի կը տեճուի՝ որ այդ անուանց մէջ յունական յ տառն կ'ենթադրուի. մանաւանդ թէ այս անուանց ուղղագրութիւնն յունականէն կը ծագի ուղղակի, և մատորականին հետ բնաւ յարաբերութիւն չունի: Մէջ բերենք զլատոր օրինակները.

	Է) Տեղ տեղ.	
Ե Բ Բ Ա Յ Կ Ա Ն	Թ Խ Լ Ա Կ Ա Ն	Հ Ա Բ Կ Ա Յ Ա Ն
עוהו	Ἰησοῦς	Ἰησοῦς
	Ե) Տեղ տեղ.	
לראי	Ἰσραήλ	Իսրայելի.

Եւ այս անունս՝ Ա. Թագ., Ժ.Ի. 18 մէջ կարեւոր կէտ մը կը ներկայացնէ մեզի. վասն զի մատորական բնագիրն կը գնէ. որդիքն Իսրայելի **לראי** נבי. Իսկ յոյնն և հայն ունին, ἐνώπιον Ἰσραήλ; — առաջի Իսրայելի.

		Թ) Տեղ տեղ.	
ישעיהו		Ἰσαΐας	Իսայի
		ժ) Տեղ տեղ.	
ירמיהו		Ἰερεμίας	Երեմիա
		ժա) Տեղ տեղ.	
יחזקאל		Ἰεζεκιήλ	Եզեկիէլ
		ժբ) Տեղ տեղ.	
מכה		Μέχαιαν	Մեքիէ

Է. Զարգմանաւ բառեր.

Եթեմասունը մի քանի բառեր չեն թարգմանած, և ճիշդ նոյնպէս զրիւր են յունականին մէջ, հաւանօրէն՝ վասն զի չէին հասկնար գտնուի. — հայ բնագիրն եւս չէ թարգմանած նոյն բառերը: Օրինակ իմն.

	ա) Եթեմադր. ԻԲ. 13.	
סכ	Σαδὲχ	Սարեկայ

Կը տեսնուի որ յոյնն և հայն իրիւր յատուկ անուն տանք են երբ. סכ բառը. Բաց աստի, յոյնն՝ ἐν φυτῷ կը գնէ Σαδὲχ բառէն առաջ. նոյնպէս և հայն. գժառոյն:

	բ) Բ. Թագ., Ժ. 10.			
אמא		ἀμφῶς		Ափփով
	գ) Եսայի, ԺԹ. 18.			

Այս տան մէջ Եթեմասունը տարօրինակ բառ մը գործածեր են մատորական բնագրին ԾՐ բառին տեղ. Իսկ հայն՝ նիւթապէս յոյն բառը գործածեր է՝ առանց թարգմանութեան. — այս բառը չեն հասկցած ոչ Եթեմասունը և ոչ հայ թարգմանիչը: Սա կայն, տանս վերջին մասն նոյն է երկու բնագրաց մէջ և կը տարբերի երբայականէն որ չի կրկնէր עיר (քաղաք) բառը:

עיר הרס יאמר אחת (Civitas destructionis dicitur una. — Ս. Հերոսիմոս կարդացեր է ԾՐ. անոր համար ալ թարգմանեւ է. civitas solis).	Πόλις ἀσεδὲχ κληθήσεται ἢ μὲν πόλις. (Ուսկից յառաջ եկեր է ἀσεδὲχ.)	Քաղաք Ասեգեկ կոչեսցի մի քաղաք. (Հայն՝ յատուկ անուն կը գնէ. Ասեգեկ)
--	--	---

Մեր առաջարկութեան վերջին ապացոյցը են՝ ընդհանուր ժամանակագրականը, և մանաւանդ Շենդոք Ե և ԺԱ զտխնեռուն: Ուր որ յայն կը հեռանայ երբայականէն, հայն եւս կը հեռանայ: Ընտրութեամբ պնենք մի քանի օրինակներ.

ա) Ծնունդը, Ե. 3.

Երբայեցին, Նոյնպէս և Լատին. Վաղկ., կ'ըսեն՝ թէ Ադամ 130 տարեկան էր. — իսկ յայն և հայն կը պնեն 230:

ԵՐԲԱՅԱՆԵՆ

ՅՈՒՆԱԿԱՆ

ՀԱՅԱԿԱՆ

ויחי אדם שלשים ומאת שנה
(Վաղկ. լատ. Vixit autem
Adam centum triginta annis)

"Εζησε δὲ Ἀδὰμ τριάκοντα
καὶ διακόσια ἔτη.

Եկեաց Ադամ ամս երկե-
րիւր եւ հրեսուն.

բ) Աճդ. ԺԱ. 12.

Ըստ երբայական մատուցանին Արփաքսոյ 35 տարեկան է, և կը ծնանի զՇալաւ: Ըստ յունին և հայկականին 135 տարեկան է, և կը ծնանի զԿայնաւ:

וארפכשד חי חמש ושלשים
שנה ויולד את-שלח
(Լատ. Վաղկ. կը թարգմա-
նէ բառ առ բառ երբայեցե-
րէնք. Porro Arphaxad vi-
xit triginta quinque annis
et genuit Sale.

Καὶ ἔζησεν Ἀρφαξὰδ ἑκα-
τὸν τριάκονταπέντε ἔτη, καὶ
ἐγέννησεν τὸν Καὶνᾶν.

Իւ Արփաքսոյ եկեաց ամս
հարիւր երեսուն եւ հինգ, եւ
ծնաւ զԿայնան.

Դիտել կու տանք՝ որ այս մասին մէջ Կայնանայ վերաբերեալը կը պակսի մատու-
ցան բնագրին մէջ:

գ) Աճդ. 14.

Ըստ երբայեցւոյն Շալաւ 30 տարի ապրած է և ծնած զԵբէր: Ըստ յունականին
և հայկականին, 130 տարի, և ծներ է զԵբէր:

וישלח חי שלשים שנה ויולד
את-עבר
(Լատ. Վաղկ. Համաձայն
երբայեցւոյն. «Sale quoque
vixit triginta annis, et ge-
nuit Heber...»)

Καὶ ἔζησε Σαλὰ ἑκατὸν
τριάκοντα ἔτη, καὶ ἐγέννησεν
τὸν Ἑβερ.

Իւ եկեաց Սաղա ամս հա-
րիւր եւ երեսուն, եւ ծնաւ
զԵբէր.

դ) Աճդ. 18.

Ըստ երբայականին, Փաղէկ 30 տարի ապրեր է, և ծներ զՌաւմ: Իսկ յունին և
հայկականին Համեմատ, 130 տարի, և ծներ է զՌաւմ:

ויח פלג שלשים שנה ויולד
את-רע
(Վաղկ. լատ. Vixit quoque
Phaleg triginta annis, et
genuit Reu).

Καὶ ἔζησε Φαλέγ τριάκοντα
καὶ ἑκατὸν ἔτη, καὶ ἐγέννησεν
τὸν Ῥαγαῦ.

Իւ եկեաց Փաղէկ ամս հա-
րիւր եւ երեսուն եւ չորս եւ
ծնաւ զՌաւմ.

(Հայն բոլորովին չի միաբա-
նիր Բ յունին հետ. փոխանակ
130ի կը դնէ 134, և այս վեր-
ջին ընթերցուածն է C յու-
նական օրինակին մէջ. «ἔτη
ἑκατὸν τριάκοντα τέσσαρα»).

Շարայարեղի

Թարգմ. Հ. ՍՏԵՓ. ՍՍԵՐԱՆ